מאימתי

מזכירין גבורות גשמים רבי אליעזר אומר מיום טוב הראשון של חג ר׳ יהושע אומר מיום טוב האחרון של חג אמר לו ר׳ יהושע הואיל ואין הגשמים אלא סימן קללה בחג למה הוא מזכיר אמר לו ר׳ אליעזר אף אני לא אמרתי לשאול אלא להזכיר משיב הרוח ומוריד הגשם בעונתו אמר לו א״כ לעולם יהא מזכיר אין שואלין את הגשמים אלא סמוך לגשמים ר׳ יהודה אומר [א]העובר לפני התיבה ביו״ט האחרון של חג האחרון מזכיר הראשון אינו מזכיר [ב]ביו״ט הראשון של פסח הראשון מזכיר האחרון אינו מזכיר: **גמ׳** (א)תנא היכא קאי דקתני מאימתי תנא התם קאי דקתני [ג]מזכירין גבורות גשמים בתחיית המתים [ד]ושואלין בברכת השנים [ה]והבדלה בחונן הדעת וקתני מאימתי מזכירין גבורות גשמים וליתני התם מ״ש דשבקיה עד הכא אלא תנא מראש השנה סליק דתנן [ו]ובחג נידונין על המים ואיידי דתנא ובחג נידונין על המים תנא מאימתי מזכירין גבורות גשמים וליתני מאימתי מזכירין על הגשמים מאי גבורות גשמים א״ר יוחנן מפני שיורדין בגבורה שנאמר [ד][1]עושה גדולות (א) עד אין חקר ונפלאות עד אין מספר וכתיב [2]הנותן מטר על פני ארץ ושולח מים על פני חוצות מאי משמע אמר רבה בר שילא אתיא חקר חקר מברייתו של עולם כתיב הכא עושה גדולות עד אין חקר וכתיב התם [3]הלא ידעת אם לא שמעת אלהי עולם ה׳ בורא קצות הארץ לא ייעף ולא ייגע אין חקר לתבונתו (ב) וכתיב [4]מכין הרים בכחו נאזר בגבורה ומנא לן דבתפלה דתניא [5]לאהבה את ה׳ אלהיכם ולעבדו בכל לבבכם [ו]איזו היא עבודה שהיא בלב הוי אומר זו תפלה וכתיב בתריה [6]ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש אמר ר׳ יוחנן [ה]ג׳ מפתחות בידו של הקב״ה שלא נמסרו ביד שליח ואלו הן מפתח של (ג) גשמים ומפתח של חיה ומפתח של תחיית המתים מפתח של גשמים דכתיב [7]יפתח ה׳ לך את אוצרו הטוב את השמים לתת מטר ארצך בעתו מפתח של חיה מנין דכתיב [8]ויזכור אלהים את רחל וישמע אליה

מאימתי מזכירין גבורות גשמים. שאומר משיב הרוח ומוריד הגשם. ובגמרא מפרש טעמא אמאי קרי ליה גבורות גשמים מפני שיורדין בגבורה שנאמר עושה גדולות וגו׳: **סימן קללה בחג הן.** כדאמרינן במס׳ סוכה בפרק הישן (דף כח:) מאימתי מותר לפנות משתסרח המקפה משל לעבד שבא למזוג כוס לרבו ושפך לו קיתון על פניו וא״ל אי אפשי בשמושך כלומר כשהגשמים יורדין לסוכה הכל יוצאין ונראה שאין הקב״ה חפץ שנשתמש לפניו ואמאי מתחילין להזכיר גבורות גשמים בחג ונראה שהוא מתפלל שיבא מטר בחג: **לא אמרתי לשאול.** שיתפלל על הגשמים בחג כגון ותן טל ומטר: **אלא להזכיר.** שמתחיל להזכיר בחג גבורות של מקום שמוריד גשמים: **בעונתו.** כלומר בזמנו: **אם כן.** ואמאי פוסק בפסח מלהזכיר: **גמ׳ תנא היכא קאי.** כלומר מדקתני מאימתי מכלל דפשיטא ליה להאי תנא דמחייבים להזכיר והיכא חזינן דמחייב להזכיר: **התם קאי.** מזכירין גבורות גשמים כו׳ במסכת ברכות: (ו)**וליתני התם.** במסכת ברכות סמוך דתני מזכירין ליתני מאימתי: **מ״ש דשבקיה עד הכא.** כלומר האי דקתני הכא בסדר מועד מאימתי ליתני התם (ד) דקתני מזכירין במסכת ברכות היינו סדר זרעים: **עד הכא.** עד סדר מועד: **אלא.** לא תימא דהא דקתני מאימתי דהתם קאי דתנא מראש השנה סליק ששניהן בסדר אחד הן להכי לא מצי למימר מאי שנא דשבקיה עד הכא: (ו)**בחג.** הוי דין על המים ומשום דתני אימתי הוי דין על המים קתני נמי אימתי זמן הזכרה (ה): **ואיידי דתני בחג נידונין.** כלומר אגב דתנא בחג נידונין על המים קסבר בנפשיה הואיל ונידונין בחג על המים ש״מ בעינן להזכיר עניינא דמיא לרצויי על המים דליתו לברכה להכי קתני מאימתי מזכירין: **כתיב עושה גדולות** (ו) **עד אין חקר.** אלמא דכתיב חקר בגשמים וכתיב חקר בברייתו של עולם מה ברייתו של עולם כתיב ביה גבורה אף גשמים הוי כמאן דכתיב ביה גבורה: **ואמר רבי יוחנן שלש מפתחות.** היינו שלא נמסרו לשליח אחד ביחד (ז): **יפתח ה׳.** ולא שליח:

כי

מאימתי. מיום טוב האחרון של חג. שמיני דלא יתבון בסוכה ואפילו האידנא דאינו אלא מדרבנן משום ספיקא ואע״ג דבקיאינן בקביעא דירחא גזרה שמא יחזור הדבר לקלקולו או משום מנהג אבותינו בידינו כדאי׳ פ״ק דביצה (דף ד:) ולכן מדכרינן אבל כל שבעה לא שהגשמים בימי סוכה סימן קללה הן כדתנן פרק שני דסוכה (דף כח:) משל לעבד וכו׳: **אם כן.** אם אתה אומר מזכירין אע״פ שאין שואלין הואיל ומשמע בעונתו אף בקיץ יזכירו ומה אתה נותן סימן מי״ט הראשון ור׳ אליעזר אומר בברייתא בגמרא כל הקיץ אם בא להזכיר מזכיר דלעולם בעונתו משמע מיהו עד הפסח לא רמי עליה חובה אבל בי״ט ראשון חובה לרצות לפני שאלה שכל הבא לבקש מקדים ומרצה ואסימן קללה לא קפדינן ורבי יהושע קפיד: **התם** קאי. פירוש בסדר זרעים בברכות פרק אין עומדין (דף לג.) וליתני התם מאי שנא כו׳ כלומר אמאי תנא הכא במועד מאי דתני התם בסדר זרעים: **אלא** תנא מראש השנה קא סליק. פירוש ור״ה הוא בסדר מועד ואם תאמר ואכתי ליתני בסדר זרעים וי״ל דהכא עיקר דאמר בחג נידונין על המים ואורחא דמילתא לרצות לפני שאלה לכך שביק עד הכא אבל בסדר זרעים (ח) אומרים מזכירין גבורות גשמים אפשר דמשמע לעולם כמו תחיית המתים או הבדלה בחונן הדעת: **וליתני** מאימתי מזכירין (ט) גשמים מאי גבורות גשמים אמר ר׳ יוחנן שיורדין בגבורה. תימה התם בברכות פ׳ אין עומדין (שם) קתני כי הכא מזכירין גבורות גשמים ושואלין הגשמים וכו׳ אמאי לא קא מקשה כמו הכא וליתני מזכירין על הגשמים מאי גבורות ויש לומר שאני הכא דהוי עיקר סדר של גשמים באיזה זמן מתחילין לאומרו ומאימתי פוסקין מלאומרו ומשום הכי פריך הכא טפי מהתם: **וכתיב** מכין הרים בכחו נאזר בגבורה. וזה גבי בריאת עולם וכי היכי דהאי חקר בבריאת העולם רוצה לומר בגבורות כמו כן הכא גבי גשמים האי חקר נמי רוצה לומר גבורות אבל יש להקשות אמאי נקט גבורות טפי מכח וכמו כן הוה ליה למימר מאימתי מזכירין כח גשמים או ליתני גדולות גשמים וי״ל דמן הדין נקט גבורות משום טעמא דאיכא כח ואיכא גדולה אי נמי משום דהברכה מתחלת בגבורה להכי נקט גבורות: **שלשה** מפתחות שלא נמסרו לשליח. וא״ת והא אמרינן (סנהדרין דף קיג.) דמפתח הגשמים (י) נמסרין לאליהו וכן מפתח של תחיית המתים וכן לאלישע דכתיב (מלכים א יז) ויאמר אליהו חי ה׳ וגו׳ דה״נ אומר בפירקין לקמן (דף כג.) וי״ל דהא דקאמר שלא נמסרו לשליח אינו ר״ל שלא נמסרו מעולם דהא של תחיית המתים ושל גשמים נמסרו אלא לא נמסרו לשליח להיות לעולם ממונה עליהם: **וישמע** אליה אלהים ויפתח את רחמה. פירוש שהוא בעצמו עשה וא״ת מהכא משמע דליכא אלא שלשה מפתחות וא״כ יש להקשות והא כתיב (ירמיה נ) פתח ה׳ את אוצרו ויוצא את כלי זעמו ומשמע נמי שלא נמסרו לשליח וכמו הכא וישמע אליה אלהים וגו׳ וא״כ אמאי לא חשיב לה וי״ל דלא חשיב כי אם אותן מפתחות של טובה ולהכי לא קא חשיב מפתח של זעם וא״ת דמשמע מהאי קרא דפתח ה׳ שלא נמסר מפתח של זעם לשליח והא אמרינן (פסחים דף קיח.) יורקמי שר של ברד הוי וי״ל מכלי זעם אמרינא קאמר שלא נמסרו לשליח אבל משום ברד לא דאותו של ברד נמסרו:

איבעיא

עין משפט נר מצוה

א א ב ג מיי׳ פ״ב מהלכות תפלה הלכה טו סמג עשין יט טוש״ע א״ח סי׳ קיד סעיף א [ופימן תפח סעיף ג]:

ב ד מיי׳ שם הלכה [ז] טו סמ״ג שם טוש״ע א״ח סי׳ קיד סעיף א:

ג ה מיי׳ שם הלכה [ז] יב וסמג שם טוש״ע א״ח סי׳ רלד סעיף א:

ו [מיי׳ פ״ב שם הלכה א]:

◆

תורה אור השלם

1. עשה גדלות ואין חקר נפלאות עד אין מספר: איוב ה ט
2. הנתן מטר על פני ארץ ושלח מים על פני חוצות: איוב ה י
3. הלוא ידעת אם לא שמעת אלהי עולם יי בורא קצות הארץ לא ייעף ולא ייגע אין חקר לתבונתו: ישעיהו מ כח
4. מכין הרים בכחו נאזר בגבורה: תהלים סה ז
5. והיה אם שמע תשמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום לאהבה את יי אלהיכם ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם: דברים יא יג
6. ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש ואספת דגנך ותירשך ויצהרך: דברים יא יד
7. יפתח יי לך את אוצרו הטוב את השמים לתת מטר ארצך בעתו ולברך את כל מעשה ידך והלוית גוים רבים ואתה לא תלוה: דברים כח יב
8. ויזכר אלהים את רחל וישמע אליה אלהים ויפתח את רחמה: בראשית ל כב

◆

רבינו חננאל

אידי דתנן במתניתין מאימתי מזכירין גבורות גשמים, מקשי תנא היכא קאי דקתני מאימתי. כלומר, מי הזכיר שנזכיר גבורות גשמים עד שיאמר מאימתי. ושנינן, תנא מראש השנה סליק, דתנן ובחג נידונין על המים, ולפיכך תנא (הכל) [הכא] מאימתי מזכירין גבורות גשמים. ואמאי קתני גבורות, כלומר מה גבורה יש בגשמים. ואמר ר׳ יוחנן שיורדין בגבורה. שנאמר בענין המטר עושה גדולות עד אין חקר, וגמר חקר חקר מברייתו של עולם, שנאמר בורא קצות הארץ אין חקר לתבונתו, וכתיב מכין הרים בכחו נאזר בגבורה, מיכן מכוון לומר גבורות גשמים. ופריש במתניתי׳ בתפלה. ואמרי׳ ומנא לן שלא תהא ההזכרה זו אלא בתפלה. ופשטנא מדכתיב (ולעבדו) בכל לבבכם וגו׳ ונתתי מטר ארציכם בעתו יורה ומלקוש וגו׳, ודייקינן איזו היא [עבודה] בלב שבשבילה המטר יורד, הוי אומר זו תפלה. וא״ר יוחנן שלש מפתיחות לא נמסרו לשליח אלא הם בידו של הקב״ה. מפתח גשמים, שנאמר יפתח ה׳ לך את אוצרו הטוב את השמים וגו׳. מפתח של חיה, שנאמר וישמע

מסורת הש״ס

א) [ברכות לג.], ב) שם לג., ג) ר״ה טז., ד) [צ״ל עושה גדולות ואין חקר נפלאות עד אין מספר (איוב ה ט) וכן הג״ה מהרש״א ע״ש וכן הרש״ש מ״ב פ״ה דנדכות ברכין אנו להגיה על דרך הנ״ל], ה) סנהדרין קיג., ו) רש״א מ״ו.

◆

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ שנאמר עושה גדולות ואין חקר נפלאות כו׳ כצ״ל ותיבת עד נמחק וכ״ב (איוב ה): (ב) שם אין חקר לתבונתו נותן ליעף כח וכתיב מכין הרים: (ג) שם ואלו הן מפתח של חיה ומפתח של תחיית המתים מפתח של חיה מנין דכתיב ויזכור אלהים את רחל וישמע אליה אלהים ויפתח את רחמה מפתח של גשמים מנין דכתיב יפתח ה׳ לך את אוצרו הטוב את השמים וכו׳ כצ״ל: (ד) רש״י ד״ה מ״ש דשבקיה כו׳ ליתני התם היכא דתני כו׳ סדר זרעים ועיש אמאי שבקיה עד הכא כו׳ כצ״ל והד״א: (ה) ד״ה בחג כו׳ זמן הזכרה לישנא אחרינא ואיידי דתני כו׳ כצ״ל והד״א: (ו) ד״ה כתיב עושה גדולות ואין חקר כו׳ כצ״ל: (ז) ד״ה יפתח ה׳. נ״ב דקא קשיא ליה קושית התוס׳: (ח) תוס׳ ד״ה אלא תנא כו׳ בסדר זרעים דתני מזכירין כצ״ל: (ט) ד״ה וליתני מאימתי מזכירין על הגשמים כו׳ פרק אין עומדין דקתני כי הכא מזכירין גבורות גשמים ושואלין וכו׳ אמאי לא כו׳ כצ״ל ותיבת הגשמים נמחק: (י) ד״ה שלשה כו׳ דמפתח הגשמים נמסר לאליהו:

◆

מוסף רש״י

מזכירין גבורות גשמים. משיב הרוח, שאינו לשון בקשה אלא לשון הזכרה ושבח (ברכות לג.). ג׳ מפתחות בידו של הקב״ה שלא נמסרו ביד שליח. על אלו־בו הקב״ה יש מפתחות ומסבבים ביד שלוחים הממונים, אבל אלו בידו הם ולא לעולם שמסר מינה שליח עליהם, אלא בידו הם ולא לכה למסור שליח עליהם (סנהדרין קיג.).

◆

רבינו גרשום

מאימתי מזכירין גבורות גשמים. שאומ׳ מוריד הגשם. מאחר שהגשמים סימן קללה הוא בחג. כדאמרן בסוכה, משל לעבד שמשמש לרבו והשפך לו רבו קיתון על פניו. כלומר שאינו חפץ בו. אף כך כשיורדין גשמים בחג יוצאין הכל מן הסוכה ונראה שאין חפץ הקב״ה שישבו בסוכה, ואמאי מתחיל להזכיר גבורות גשמים הנראה שהוא מתפלל שירדו גשמים בחג. לא אמרתי לישאל. שיתפלל על הגשמים בחג, אלא להזכיר. שמתחיל להזכיר בחג גבורות של (גשמים) מקום שמוריד גשמים בעונתם לאחר החג כשצריכין. אם כן לעולם יהא מזכיר. אפי׳ ביומות החמה, שמוריד גשמים בעונתן. גמ׳ התם קאי מזכירין כו׳. במס׳ ברכות. וליתני התם. במס׳ [ברכות] סמוך לדתני מזכירין כו׳ ליתני מאימתי, מ״ש דשבקיה עד הכא, כלומר מי קתני הכא בסדר מועד מאימתי אמאי דתני מזכירין במס׳ ברכות דהיינו בסדר זרעים. תנא מר״ה סליק(י). ששניהם בסדר אחד הן, להכי לא מצי למימר מ״ש דשבקיה עד הכא. כתיב עושה גדולות עד אין חקר. אלמא דכתיב חקר בגשמים, וכתיב חקר בברייתו של עולם, מה בברייתו של עולם כתיב ביה גבורה אף בגשמים הוי כמו דכתיב [ביה] גבורה. שלא נמסרו. שלשתן ביחד ביד שליח. יפתח ה׳. ולא שליח.